

Correctievoorschrift HAVO

2018

tijdvak 1
woensdag 16 mei
07.30 - 10.30 uur

Aardrijkskunde

Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten in het bijgeleverde programma Wolf.
Zend de gegevens uiterlijk vrijdag 1 juni 2018 elektronisch naar het ETE.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
Regels voor de beoordeling
Algemene regels
Vakspecifieke regels
Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 30, 31 en 32 van het Landsbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-v.s.b.o. d.d. 23-06-2008 (PB. 2008, no. 54). Voor de beoordeling zijn de volgende passages van bovenvermelde artikelen van het Landsbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden

- toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
- 3.5 indien meer dan een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd worden, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
- 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan een antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar een keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Eenzelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij dient de fout of onvolkomenheid wel mede te delen aan het ETE. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen door het ETE rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer. Dit cijfer kan afgelezen worden uit omzettingstabellen die beschikbaar worden gesteld door het ETE na de bepaling van de definitieve cesuur.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen Aardrijkskunde HAVO 2018 eerste tijdvak kunnen maximaal 81 scorepunten worden behaald. Het examen bestaat uit 38 vragen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 De geglobaliseerde wereldeconomie

1 maximumscore 1

Iran

2 maximumscore 6

- Het totaal aantal inwoners van India is 1.173.108.000. 1
- De grootte van de bevolking vereist grootschalige (dure) projecten. 1
- De natuurlijke bevolkingsgroei is $(21\% - 8\% =) 13\%$. 1
- De relatief snelle bevolkingsgroei vereist (mee)groeierende onderwijsvoorzieningen/projecten. 1
- De verstedelijkingsgraad (of: urbanisatiegraad) is 31,2% (atlaskaart 150 G)/ net onder de 30% (atlasfiguur 234 G). 1
- De relatief grote plattelandsbevolking vereist meer middelen / organisatie om te bereiken (dan een relatief grote stedelijke bevolking). 1

3 maximumscore 2

- Imports substitutie is het vervangen van importproducten met 'binnenlandse' productie. 1
- De doelstelling van Trump komt overeen met imports substitutie omdat het probeert de import te verminderen / de binnenlandse productie wil vergroten / de werkgelegenheid wil stimuleren o.i.d. 1

4 maximumscore 4

Twee van onderstaande maatregelen (elk voor een punt):

- Invoerheffingen
- Invoerquota
- Exportsubsidie
- Prohibitie

Per juiste uitleg van de genoemde maatregel (elk voor een punt):

- Invoerheffingen: extra belasting op import beschermt tegen goedkope concurrentie uit andere landen.
- Invoerquota (of contingentering): een maximum op import van een bepaald product beschermt tegen goedkope concurrentie uit andere landen.
- Exportsubsidie: bijdrage van de overheid om bedrijven te stimuleren hun producten te exporteren.
- Prohibitie: het verbod op de invoer van bepaalde goederen beschermt tegen goedkope concurrentie uit andere landen.

Vraag	Antwoord	Scores
5	maximumscore 1 Deze organisaties hebben als doel om een liberale wereldeconomie te realiseren (zonder beperkingen, zoals protectionisme).	
6	maximumscore 1 De semiperiferie ontbreekt in de weergave.	
7	maximumscore 6 • Uit de beschrijving vanuit de <i>ecologische dimensie</i> dient te blijken: door 'afwenteling' worden milieuproblemen verplaatst in de tijd/ruimte, waar mensen in de periferie meestal de grootste nadelen van ondervinden. • Uit de beschrijving vanuit de <i>sociaal-culturele dimensie</i> dient te blijken: door de 'lingua franca' worden degenen die deze taal niet beheersen buitengesloten (excluded) / lokale inheemse talen verdwijnen (sneller), waar mensen in de periferie meestal de grootste nadelen van ondervinden. • Uit de beschrijving vanuit de <i>economische dimensie</i> dient te blijken: door de 'duale economie' worden de verschillen (tussen traditioneel en modern) groter, waar mensen in de periferie meestal de grootste nadelen van ondervinden.	2 2 2

Opgave 2 Landschappen van de Verenigde Staten

8 maximumscore 3

- A - 6
- B - 4
- C - 1
- D - 3
- E - 2
- F - 5

indien 6 juist : 3 punten
indien 5 of 4 juist : 2 punten
indien 3 of 2 juist : 1 punt
indien minder dan 2 juist : 0 punten

9 maximumscore 2

- Oudste landschap: foto 2. 1
- Dit landschap is glooiend / oud (afgesleten) gebergte / heeft meer invloed van exogene krachten gehad (in tegenstelling tot het landschap van foto 1 met jong (nog spits) gebergte). 1

Vraag	Antwoord	Scores
10	maximumscore 2	
	- Jongste landschap: foto 6. - Dit landschap ontstaat door vulkanisme / wordt (continu) opgebouwd.	1 1
	<i>Opmerking: tevens mogelijk is het landschap van foto 4, met jonge rivierafzettingen o.i.d. als argument</i>	
11	maximumscore 3	
	- In het landschap van foto 1; - Massabewegingen ontstaan vooral in gebieden met reliëf/gebergten. - Voorbeelden van massabewegingen: (steen)lawine, bergstorting, aardverschuiving, modderstroom.	1 1 1
12	maximumscore 3	
	- In het landschap van foto 5; <u>Oorzaak</u>: Door overbeweiding verdwijnt de vegetatie (die de bodem 'vasthoudt'). <u>Gevolg</u>: De bodem kan worden verplaatst/verspreid (zodat verwoestijning ontstaat).	1 1 1
	<i>Opmerking: landschap van foto 3 is niet juist, want is reeds woestijn / hier vindt geen (over)beweiding plaats.</i>	

Opgave 3 Mt. Fuji als symbool van Japan

- 13 **maximumscore 1**
De Noord-Amerikaanse plaat, de Pacifische plaat en de Filipijnse plaat.
- Opmerking: Drie platen moeten genoemd worden in het antwoord om het scorepunt toe te kennen.*
- 14 **maximumscore 2**
- Oorzaak: Bij subductiezones (zoals van Japan) bouwt de onderduikende plaat druk op (in de mantel/in magmakamers). 1
 - Gevolg: De opgebouwde druk barst uit als deze groter is dan de bovenliggende druk (en veroorzaakt een explosieve eruptie). 1
- 15 **maximumscore 1**
Hete golven/stromen die bestaan uit lava, gas, rotsen en/of as.
- 16 **maximumscore 3**
- Door de hoogte is er (eeuwige) sneeuw op de vulkaan. 1
 - Bij vulkanische activiteit (ontstaat warmte en) smelt de sneeuw. 1
 - Dit materiaal glijdt de berg af (en veroorzaakt modderstromen). 1

Vraag	Antwoord	Scores
17	maximumscore 2 - Het actualiteitsprincipe gaat ervan uit dat processen in het verleden op dezelfde manier verlopen als in het heden (en de toekomst). - De vulkaan Mt. Fuji kan/zal opnieuw actief worden.	1 1
18	maximumscore 1 Kalkgesteente (organisch sedimentgesteente).	
19	maximumscore 1 Twee van onderstaande karstverschijnselen: stalagmieten/stalactieten/druipsteenkolommen/ondergrondse rivieren of meren <i>Opmerking: Twee karstverschijnselen dienen genoemd te worden in het antwoord om het scorepunt toe te kennen.</i>	
20	maximumscore 2 - In het zuidelijk deel speelt het risico van taifoens (kaart C) een grote rol. - In het kustgebied speelt het risico van tsunami's (kaart F) een grote rol.	1 1
21	maximumscore 1 Shintoïsme is een afgeleide godsdienst van het Boeddhisme. <i>Opmerking: Beide godsdiensten dienen genoemd te worden in het antwoord om het scorepunt toe te kennen.</i>	

Opgave 4 De ontwikkelingen in Venezuela

22	maximumscore 3 - De export van Venezuela bestaat voor meer dan 50% uit aardolie. - Bij een daling van de olieprijs dalen de inkomsten van Venezuela. (Het 'socialistische') Venezuela ondervindt negatieve (financiële) gevolgen van de daling van de inkomsten (met spanningen als gevolg).	1 1 1
23	maximumscore 2 - Inflatie - De nationale munt /de Bolívar heeft sterke waardedaling (zodat buitenlandse valuta populair zijn).	1 1
24	maximumscore 3 - Uit de atlaskaart blijkt dat Venezuela een lage mate van beheersing van corruptie heeft / veel corruptie heeft. - Door corruptie in de distributie ontstaat voor de gemiddelde inwoner een slechtere voorziening van levensmiddelen (meer in de top, minder onderaan). - Door de tekorten groeit (vanuit noodzaak of gewin) de illegale handel (zodat de informele sector groeit).	1 1 1

Vraag	Antwoord	Scores
25	maximumscore 1 Op het platteland is meer (mogelijkheid voor) zelfvoorziening dan in de stad.	
26	maximumscore 2 • Transporteerbaarheid/Transferability • Met een dichte grens is geen transport/vervoer mogelijk (waardoor geen interactie kan plaatsvinden)	1 1
27	maximumscore 2 • <u>Fysisch-geografisch argument</u>: De grens is lang / loopt door en/of over natuurlijke elementen zoals bergen, rivieren, bossen e.d. • <u>Sociaalgeografisch argument</u>: De (personele/financiële) kosten en investeringen zijn te hoog (voor de opbrengst) / corruptie.	1 1
28	maximumscore 2 • Los Roques en Nationaal Park Canaima zijn gebieden met toerisme als (een) bron van inkomsten. • Door het verscherpte reisadvies zullen (meer) toeristen wegblijven (wat een bedreiging vormt voor de inkomsten van Los Roques/Canaima).	1 1
29	maximumscore 2 • Door de situatie zullen meer Venezolanen emigreren (en minder mensen immigreren) • Dit heeft een negatief effect op de sociale bevolkingsgroei	1 1
30	maximumscore 1 Verschillende antwoorden zijn mogelijk, bijvoorbeeld een van de volgende: Toename van (zuigelingen)sterftecijfer / daling van geboortecijfer / lagere levensverwachting (of als gevolg van de emigratie, een toename van braindrain/vergrijzing/ontgroening)	

Opgave 5 Politiek in het Caribisch gebied

31	maximumscore 2 • Het Caribisch gebied diende vooral als exploitatiekolonie ter uitbuiting (wingewest) (voor de kolonistoren). • Door het imperialisme verspreidde de macht van (Europese) landen, door grote delen van de wereld te veroveren/beheersen (waaronder het Caribisch gebied).	1 1
32	maximumscore 2 • <u>Argument voor</u>: het Caribisch gebied heeft (grotendeels) een tropisch klimaat/ A-klimaat / ligt in de tropische zone. • <u>Argument tegen</u>: binnen het Caribisch gebied bestaan meerdere klimaatverschillen.	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
33 maximumscore 2	Meerdere antwoorden zijn mogelijk, bijvoorbeeld:	
	• <u>Argument voor</u>: Deze landen hebben politieke overeenkomsten /contacten / samenwerking met de eilanden van het Caribisch gebied.	1
	• <u>Argument tegen</u>: Deze landen hebben politieke verschillen / horen bij Zuid- (en Midden-)Amerikaanse en/of Europese politiek.	1
34 maximumscore 2		
	• BES-eilanden zijn in deze indeling afhankelijke gebieden.	1
	• Aruba, Curaçao en St. Maarten zijn in deze indeling verbonden gebieden.	1
35 maximumscore 1	Nation building.	
36 maximumscore 2	Keuze voor een situatie, met twee juiste argumenten, voor elk 1 punt:	
	<i><u>Opmerking</u>: Juistheid van de argumenten ter beoordeling van de examinerator.</i>	
37 maximumscore 2		
	• De 'failed state' is Haïti,	1
	• Een van de laatst overgebleven communistische staten is Cuba.	1
38 maximumscore 2	Meerdere antwoorden zijn mogelijk:	
	• <u>Sociaal-cultureel voorbeeld</u>: verschil in taal / opleidingsniveau / prioriteiten	1
	• <u>Sociaaleconomisch voorbeeld</u>: verschil in ontwikkeling/mogelijkheden	1